

Dr. sci. Izet ŠABOTIĆ,¹
Arhiv Tuzlanskog kantona

STATUSNA PROBLEMATIKA ARHIVA U BOSNI I HERCEGOVINI U VREMENU TRANZICIJE

Uvodne napomene

Bosanskohercegovačko društvo već 20 godina prolazi kroz proces tranzicije. Procesom tranzicije obuhvaćene su sve životne sfere i oblasti društva, odnosno njen cjelokupan politički, privredni i kulturni tok.

Tranzicija se u Bosni i Hercegovini odvijala u veoma specifičnim i složenim uslovima. Početak datira od prvih višestranačkih i slobodnih izbora iz 1990. godine i vremena međunarodnog priznanja 1992. godine. Taj proces je prekinut četvorogodišnjom ratom, (1992.-1995.), a nastavljen u postdejtonskom periodu i još uvijek nije završen. Tranzicijski tokovi odvijali su se veoma bolno, sa velikim poteškoćama i ogromnim posljedicama u mnogim životnim oblastima.

Tranzicijski proces se ogleda prije svega kroz neophodnost provođenja velikog broja reformskih i drugih procesa koji su izravno uticali na promjenu cjelokupnih odnosa u državi i društvu. Ti procesi su prije svega usloveli promjene vlasničkih odnosa u društvu, a realizovani su putem privatizacije, dokapitalizacije, likvidacije, denacionalizacije, stečaja, sukcesije i dr. Naravno, cjelokupan tranzicijski tok uticao je i još uvijek utiče na stanje arhivske djelatnosti u Bosni i Hercegovini.

Posebno su velike i pogubne po arhivsku djelatnost Bosne i Hercegovine posljedice rata, kada je došlo do stradanja ogromnih količina registraturne gradje kao i svih drugih kulturno-historijskih dobara. Nakon Dejtonskog sporazuma došlo je do novog administrativnog ustrojstva države i to na tri nivoa (država, entiteti i kantoni). Po dejtonskom principu uglavnom su uređjene i sve oblasti društva, pa i oblast arhivske djelatnosti. U takvim okolnostima Arhiv Bosne i Hercegovine je još u toku rata izgubio nadležnost matične ustanove, a do ratna dobro organizirana i ravnomjerno raspoređena mreža arhivskih ustanova kojom je bio pokriven cijeli prostor Bosne i Hercegovine jednostavno je nestala.

U skladu sa takvim administrativnim ustrojem Bosne i Hercegovine arhivska djelatnost se ustrojava na tri nivoa, čime je data mogućnost osnivanja arhivskih ustanova i donošenja arhivskih propisa po tom principu. Takav princip ustrojstva arhivskog zakonodavstva nije išao u prilog arhivskoj službi i struci naše zemlje. Stoga je arhivska djelatnost danas nejedinstveno ustrojena, bez krovnog i obavezujućeg propisa, bez jedinstvene arhivske strategije i djelovanja. Sve to je uslovalo različito statusno ustrojstvo arhivskih ustanova u Bosni i Hercegovini, jednih kao upravnih organizacija i drugih kao javnih ustanova.

U oblasti arhivske djelatnosti su doneseni propisi na nivou države², entiteta³ i kantona⁴. Osnovna karakteristika aktualnih propisa je njihova međusobna neusklađenost i neusaglašenost, zbog čega najčešće dolazi do konfuzije u primjeni istih i to kod svih sudionika u procesu arhivskog poslovanja.

Tako neusklađen i nejedinstven zakonodavni okvir značajno utiče na stanje arhivske službe u vremenu tranzicije. Umjesto da bude podsticajna osnova za adekvatno rješavanje

¹ Dr. sci. Izet Šabotić, arhivski savjetnik, Arhiv Tuzlanskog kantona

² Zakon o arhivskoj gradji i Arhivu Bosne i Hercegovine, ("Sl. glasnik BiH", br. 16/01),

³ Zakon o arhivskoj gradji Federacije Bosne i Hercegovine ("Sl. novine F BiH", br. 45/02) i Zakon o arhivskoj djelatnosti Republike Srpske, ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 35/99 i 9/2000)

⁴ Zakon o arhivskoj djelatnosti TK, ("Sl. novine TK", br.15/2000).

velikog broja nagomilanih problema iz oblasti arhivske problematike, arhivsko zakonodavstvo je postalo kočnica pravilnog pristupa ovoj problematici. Donešeni propisi su u velikoj mjeri smetnja i kočnica racionalnom i adekvatnom rješavanju aktualnih pitanja arhivske teorije i prakse.

Posljedice tranzicijskih procesa na arhivsku službu Bosne i Hercegovine

U okolnostima neprekidnog odvijanja brojnih društvenih procesa otvarala su se brojna pitanja koja su se ticala doradne, ratne i poslijeratne arhivske građe, noseći sa sobom ogromne i veoma složene probleme. U velikom bremenu brojnih problema svakako su najizraženija pitanja sudbine arhivske građe u nastajanju i to: građe privatiziranih pravnih subjekata, građe ugašenih registratura, sudbina građe subjekata koji su u stečaju i likvidaciji, gradnja privatnog sektora, nevladinih međunarodnih asocijacija, vjerskih zajednica, diplomatsko-konzularnih predstavništava, te cjelokupna građa ratnog perioda. U ovom vremenu, veoma složenim pitanjem za arhivsku službu Bosne i Hercegovine pokazalo se i pitanje upravljanja i zaštite arhivske građe pohranjene na novim nosiocima informacija, te tehničko-tehnološka zaštita arhivske građe.

Osnovno pitanje sudbine arhivske gradje u procesu privatizacije privrednih subjekata direktno je vezano za pitanje odnosa nadležnog arhiva i države, odnosno osnivača i subjekata privatizacije, kako u toku same privatizacije, tako i nakon njegovog okončanja. Upravo od te relacije, u velikoj mjeri je zavisila sudbina arhivske građe privatiziranih pravnih subjekata. Svako na svoj način od navedenih sudionika u ovom procesu je uticao na sudbinu ove vrste arhivske gradje. Postavlja se pitanje koliko su arhivi sa svoje strane učinili da se mnoga pitanja u procesu tranzicije pravilno postave i na taj način direktno utiču na konačno rješenje sudbine arhivske građe? Različita su iskustva na tom planu i ona su se kretala od uspješnog i stručnog rješavanja mnogih problema, pa do totalnog nemara pojedinih pravnih subjekata, usljed čega je stradala vrijedna arhivska građa. U cilju adekvatnog rješavanja problema i saniranja posljedica proizašlih usljed procesa privatizacije od strane arhiva pokretane su brojne i raznovrsne aktivnosti. Na tom planu u cjelokupnoj ovoj problematici veoma značajnim se pokazala saradnja arhiva i nadležnih agencija za privatizaciju. Tamo gdje je postojala saradnja i sinhronizacija poslova u rješavanju ove problematike i rezultati su vidljivi.

Veoma osjetljivo i složeno pitanje se odnosi na rješavanje sudbine arhivske građe velikog broja privrednih subjekata u kojima je pokrenut postupak stečaja i likvidacije. Problemi su uglavnom proizvod neadekvatnog arhivskog i drugog zakonodavstva i nedostatka pravilnog odnosa od strane osnivača i pokretača stečajnog postupka. Usljed velikog broja ovakvih slučajeva, a zbog hroničnog nedostatka smještajnog prostora i opreme za prihvatanje cjelokupne ugrožene građe, sudbina iste je neizvjesna.

Značajno tranzicijsko pitanje odnosi se na sudbinu arhivske građe brojnih nevladinih, humanitarnih i drugih međunarodnih organizacija koje djeluju oko 20 godina u Bosni i Hercegovini. Treba istaći da su ove organizacije sudjelovale u provodjenju brojnih reformskih procesa i da je njihovim radom nastala veoma značajna arhivska građa. Kako se radi uglavnom o organizacijama iz razvijenih država, gdje je arhivska problematika uglavnom sistematski, standardizovano na valjan način riješena, očekivan je pravilan odnos istih prema ovoj problematici. No, nasuprot tome, najveći broj ovih asocijacija nije se pridržavao osnovnih arhivskih principa i načela, što je dovelo do brojnih poteškoća koje se kreću od neadekvatne zbrinutosti gradje, otudjenja, oštećenja, pa sve do uništavanja iste. Otežavajuća okolnost i dodatni problem vezan za ovu vrstu arhivske građe odnosi se na činjenicu da jedan broj međunarodnih asocijacija završava, ili je već završio svoju misiju u Bosni i Hercegovini, odnoseći sa sobom dio arhivske građe neophodne za operativne poslove. Preostala arhivska građa ostavlja se pretežno u rinfuznom stanju na milost i nemilost svih onih koji dolaze u

dodir sa istom. Posljedice ovakvog odnosa su nesagledive po arhivsku građu i državu, jer na ovaj način ostaje se bez veoma dragocjene arhivske građe.

Produktom tranzicije je i proces sukcesije arhivske građe ex Jugoslavije. Na tom planu aktivnosti su još u toku, i od konačnih rezultata ovog pitanja u mnogome će zavisiti sudbina brojnih pitanja arhivske službe Bosne i Hercegovine.

Razvoj novih tehnologija i njihova primjena u arhivistici su takodje jedno od stalno prisutnih i otvorenih pitanja. No, značajno je to da se ovoj problematici u arhivskoj službi Bosne i Hercegovine još uvijek ne prilazi dovoljno ozbiljno, tako da su brojna pitanja još uvijek samo otvorena, bez mogućnosti njihovog valjanog rješavanja.

Poseban problem predstavlja ratna produkcija registraturne građe. Kako je riječ o registraturnoj građi nastaloj u posebno važnom historijskom trenutku za državu, stog aspekta ista ima posebnu status i mjesto. Upravo iz tih razloga neophodna je i posebna valorizacija ove vrste građe. Međutim, u dosadašnjoj arhivskoj praksi u Bosni i Hercegovini pitanju temelitijeg vrednovanja ove gradje nije se pristupalo. Vrednovanje iste izvršeno je uglavnom uopšteno, bez dublje analize i stručnog promišljanja i to na način da je utvrđeno da se cjelokupna ratna produkcija registraturne građe čuva i tretira pod jednakim okolnostima, što je neprihvatljivo kako sa aspekta materijalno-prostornih mogućnosti, tako i sa aspekta validne historijske i druge vrijednosti ove gradje.

Postojeće stanje u arhivskoj djelatnosti Bosne i Hercegovine potrebno je što prije mijenjati. Prije svega neophodno je sanirati posljedice proizašle u procesu tranzicije i imati potpunu kontrolu nad cjelokupnim stanjem arhivske građe registratura obuhvaćenih ovim procesom. U ostvarenju tih ciljeva, prije svega, neophodno je uraditi slijedeće:

- izvršiti dopunu postojećeg zakonodavnog okvira, donošenjem jedinstvenog zakona za cijeli prostor Bosne i Hercegovine, pri čemu je neophodno utvrditi jasne okvire za sva ključna pitanja arhivske službe;
- jednoobrazno urediti pravi status arhivskih ustanova u Bosni i Hercegovini;
- izgraditi mehanizme stabilnog finansiranja arhivskih ustanova;
- uspostaviti validnu mrežu arhivskih ustanova za cijeli prostor Bosne i Hercegovine;
- izvršiti valjanu edukaciju i školovanje stručnjaka, kako za rad u arhivima, tako i u registraturama;
- utvrditi standarde i norme za upravljanje arhivskom građom;
- novim informacijskim tehnologijama posvetiti posebnu pažnju na način da se arhivska informacijska infrastruktura razviju kao dio ukupne informacijske infrastrukture;

Eto to su neki od primarnih zadataka koji stoje pred arhivskom službom Bosne i Hercegovine. Svaki od ovih činilaca zahtijevao bi širu elaboraciju. U osnovi se radi o slijedećem:

Sadašnje ustrojstvo arhivske službe u Bosni i Hercegovini je potpunom decentralizovano. Ne postoji matična arhivska ustanova, niti postoji bilo koje drugo tijelo u državi kao upravno, stručno i nadzorno tijelo za ovu djelatnost. U takvim okolnostima upravljanje arhivskom djelatnošću je koncentrisano na više mjesta. U nekim entitetima i kantonima to su ministarstva pravde i uprave, dok su u drugim ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta. Sve je to uticalo da je danas arhivska služba Bosne i Hercegovine bez jasnog organizacionog modela djelovanja, bez nacionalnog (državnog) i profesionalnog djelovanja, bez izražene zaduženosti i ozbiljnog bavljenja pojedinih stručnjaka određenim područjima iz ove problematike. Arhivskim decentralizovanim zakonodavstvom u Bosni i Hercegovini utvrđeno je da arhivi čuvaju javnu i privatnu arhivsku građu, ali data je i mogućnost osnivanja specijaliziranih arhiva, što je u duhu sa praksom razvijenog svijeta, ali nije dobro što nije utvrđen centralizirani stručni nadzor, te kordinacija i primjena jedinstvenih stručnih standarda na cijelom prostoru države.

Arhivskim zakonodavstvom data je mogućnost osnivanja privatnih arhiva, koji bi mogli djelovati na principu tržišnog poslovanja, što je u trendu sa praksom razvoja savremene arhivske službe u svijetu. No, mišljenja smo da za takvu mogućnost u Bosni i Hercegovini još uvijek nemamo sazrele uslove, ni sa stručno-organizacionog aspekta, a ni sa aspekta pravilno izgrađenog odnosa prema ovoj problematici od strane šire društvene zajednice. Zbog toga je u budućnosti po ovom pitanju neophodna doza opreza, jer prije osnivanja takvih ustanova potrebno je da se predhodno utvrde jasni početni kriteriji za ovakve ustanove, a neophodno je na nivou arhivske službe Bosne i Hercegovine organizirati jedinstveno upravno, nadzorno i stručno tijelo koje bi stručno koordiniralo i unapređivalo arhivsku službu kao jedinstvenu djelatnost na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine.

Za normalan i uspješan rad arhivske službe neophodni su arhivski kadrovi. U Bosni i Hercegovini u toku i nakon rata došlo je do osipanja arhivskog kadra (napuštanjem djelatnosti, odlaskom u penziju i sl.), a da nije došlo do popunjavanja istog mladim snagama. Poznato je da se arhivistika u novije vrijeme u najvećem broju razvijenih država afirmisala kao posebna naučna disciplina koja treba da odgovori savremenim zahtjevima upravljanja dokumentima za šta je potreban i neophodan stručni i naučni kadar. Iz tih razloga, obrazovanje arhivskih kadrova predstavlja temeljnu pretpostavku razvoja arhivske djelatnosti. U tom pravcu potrebno je poduzeti dalekosežne aktivnosti na način da se u redovnom obrazovnom sistemu, počev od srednjeg obrazovanja pa do najvišeg stupnja obrazuju i školuju svi profili neophodni arhivskoj djelatnosti. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti obrazovanju kadrova za upravljanje elektronskim medijima, jer su savremene informacijske tehnologije jedan od bitnih faktora razvoja arhivske službe. U osnovi arhivske djelatnosti je uspostava validne baze informacija. No takvu bazu je neophodno prilagoditi zahtjevima savremenog informacionog okruženja odnosno zahtjevima korisnika s jedne, te tehnološkog razvoja s druge strane.⁵

Informatizacija arhivske službe Bosne i Hercegovine jedan od prioriteta i preduslova za njen uspješan razvoj. Zato je neophodno izgraditi jedinstven informacioni sistem arhivske službe Bosne i Hercegovine, koji bi obuhvatao sve funkcije arhivske službe, te stvaranje jedinstvene baze podataka. Pored toga neophodno je izvršiti međusobno uvezivanje svih arhivskih ustanova u Bosni i Hercegovini, putem interneta, i omogućiti pristup arhivskim fondovima svim potencijalnim korisnicima u skladu sa svjetskim normama u ovoj oblasti. Isto tako, potrebno je pristupiti postepenoj digitalizaciji arhivske građe, po principu da se vrši mikrofilomovanje i skeniranje arhivske građe radi sigurnije zaštite i jednostavnijeg rukovanja informacijama. Primjena novih nosioca informacija zahtijeva i uvođenje standarda za upravljanje dokumentima. Zato je neophodno pristupiti razvoju jedinstvenih standarda te umrežavanju sa stvaraocima arhivske građe. Razvoj arhivske službe mora ići u tom smjeru kako bi se stvorili preduslovi da elektronski zapisi nekih stvaralaca budu dostupni arhivima i drugim korisnicima.

Informatizaciju arhivske službe neophodno je uraditi i zbog potrebe otvaranja arhiva prema široj javnosti, a u skladu sa odredbama propisa koji uređuju oblast slobodnog pristupa informacijama. U tom smislu je neophodno razvijati standardizirane mehanizme usluga i pristupa daljnjim informacijama⁶.

U vremenu društvenih promjena arhivi su dobili značajnu ulogu u demokratizaciji društva. Značaj arhiva za demokratizaciju društva reflektuje se kroz više činioca, a prije svih kroz pravo na historijsku istinu, zatim na pravo pristupu informacijama, te pravo na zaštitu ljudskih prava osiguranjem korištenja arhivske građe, ili pak, njihovu zaštitu. Bitnu pretpostavku demokratizacije društva daje Zakon o pravu na pristup informacijama.⁷ Ovim je

⁵ Josip Kolanović: Autonomija arhivske službe, Arhivski vjesnik, br. 42, Zagreb 1999., str. 29-42.

⁶ Isto,

⁷ "Sl. glasnik Bosne i Hercegovine", br. 28/2000.

u dobroj mjeri napravljen preokret u ulozi arhiva u širenju demokratizacije. Pravo na pristup informacijama podrazumijeva pristup podacima kako u sistemu kancelarijskog poslovanja, tako i u arhivskom poslovanju, što dodatno upućuje na cjelovitiji sistem upravljanja i zaštite informacija.

Savremene informacijske tehnologije nameću neophodnu saradnju arhivske službe sa informatičarima, kako bi se vodila systemska zajednička briga za elektronskim zapisima od njihovog nastanka i omogućila njihova zaštita i dostupnost. Savremeni razvoj informacijskih tehnologija i prava na dostupnost informacijama na poseban način traže od države i postavljanje nove koncepcije arhivske službe, zasnovane na stručnoj kompetetnosti i otvorenosti prema javnosti.

U cjelokupnoj arhivskoj djelatnosti u Bosni i Hercegovini veoma je osjetljiv i izražen problem smještajnog prostora. Koliko je to izraženo pitanje najbolje potvrđuje podatak da na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine ne postoji niti jedan namjenski izgrađen objekat za ovu djelatnost (u toku je izgradnja dva namjenska objekta Distrikt Brčko, Arhiv Travnik). Iz tih razloga bosanskohercegovački arhivi nemaju optimalne fizičke, sigurnosne i druge uslove za čuvanje arhivske građe. Zbog toga je na dugoročnom planu strategije razvoja arhivske službe Bosne i Hercegovine potrebno jasno definisati rješavanje prostora za arhivske ustanove. Doduše, na tom planu učinjeni su neki pomaci dodjeljivanjem arhivima ranije korištenih vojnih objekata. No, to su samo prijelazna rješenja koja ne vode konačnom cilju, zato je neophodno iznalaziti trajnija i konačnija rješenja, na način da se obezbijede adekvatni objekti, utvrde vlasnički odnosi, kao i nadležnosti i obaveze države i lokalne samouprave u rješavanju ovog problema.

Možda, trenutno najizraženiji problem u oblasti arhivske djelatnosti u Bosni i Hercegovini je uspostava funkcionalne mreže arhivskih ustanova. Prijeratna dobro uređena mreža arhivskih ustanova je usljed ratnih okolnosti i dejtonske strategije izgradnje države danas totalno poremećena pri čemu je veliki prostor Bosne i Hercegovine ostao još uvijek nepokriven arhivskim ustanovama. Arhivska mreža nije usklađena ni sa teritorijalno-upravnom podjelom Bosne i Hercegovine, jer pored Arhiva Bosne i Hercegovine, postoje dva entitetska arhiva i 7 (sedam) kantonalnih arhiva, što upućuje da u tiri kantona ne postoje arhivske ustanove, tako da se na ovom prostoru arhivska djelatnost sistematski i neodvija. Bilo je pokušaja da se postojeće stanje pokrivenosti sanira na način da kantonalni arhivi pokriju određeni dio nepokrivenog prostora, ili pak, da to uredi Arhiv Federacije. Međutim, umjesto toga Arhiv Federacije pokušava svoju nadležnost po svaku cijenu nametnuti na prostoru gdje postoje arhivi i gdje se arhivska djelatnost normalno odvija. Ovakvim svojim djelovanjem Arhiv Federacije je dodatno usložio problematiku uspostavljenja arhivske mrežu Bosne i Hercegovine. U ovakvim okolnostima neophodno je arhivsku mrežu uskladiti sa trenutnom teritorijalno-administativnom podjelom Bosne i Hercegovine, a na način da se osnuju arhivi u svim kantonima. Osim toga, da bi se izbjegli brojni nesporazumi neophodno je utvrditi stvarnu i teritorijalnu nadležnost arhivskih ustanova poštujući arhivske principe, standarde i norme.

Isto tako pored postojanja općih arhiva u bližoj perspektivi neophodno je poticati i osnivanje tzv. specijalitičkih arhiva kao što su: privredni, vjerski, filmski, arhiv TV kuća, te naučnih i drugih ustanova.

Jedno od značajnih pitanja koje je prisutno u arhivskoj službi Bosne i Hercegovine i prije vremena tranzicije je svakako pitanje uticaja arhiva u upravljanju spisima. Da bi se pratio kontinuitet arhivske gradje, a zaštita iste bila potpuna neophodno je urediti sistem kontinuirane brige o arhivskoj građi, počev od samog nastajanja pa do arhivskog zbrinjavanja. Savremen razvoj arhivske službe zahtijeva i nameće neposrednu saradnju između arhiva i stvaraoca građe i to od samog početka nastanka dokumenta. Suprotno tome, bosanskohercegovačka arhivska struka nema nikakvog uticaja ni mogućnosti nadzora gradje

od samog nastajanja spisa, što se uređuje «kancelarijskim poslovanjem», jer to zakonodavno-pravno nije u nadležnosti arhivskih ustanova. Veliki je broj razloga da se sistem kancelarijskog i arhivskog poslovanja prati u kontinuitetu, kao jedinstven sistem, koji zahtijeva potrebu povezanosti arhiva i stvaraoaca spisa.

Postojeće stanje podijeljenosti između arhiva i uprave neophodno je što prije prevazići na način da se proces kancelarijskog i arhivskog poslovanja posmatra kao jedinstven proces kako bi se obezbijedio kontinuitet stručnog nadzora i korištenja arhivske građe. To je praksa razvijenih evropskih zemalja koja je dala pozitivne rezultate.

Jako značajno pitanje u arhivskoj problematici u Bosni i Hercegovini odnosi se na tehničko-tehnološku zaštitu arhivske građe. Na tom planu, učinjeni su znatni pomaci, nabavljanjem adekvatne opreme⁸ i opremanjem radionica, odnosno laboratorija za konzervaciju i restauraciju arhivske građe, laboratorij za reprografiju i fotografiju te druge opreme u Arhivu Bosne i Hercegovine i Arhivu RS. U ovim arhivima se provodi proces konzervacije i restauracije arhivske građe, sigurnosno i zaštitno mikrofilmovanje, digitalizacija arhivske građe, ali ne u potrebnom obimu. Nije dobro to, što se ovi procesi ne odvijaju u kantonalnim i Arhivu Federacije Bosne i Hercegovine. Da bi došlo do realizacije ovog projekta u ovim arhivima, neophodno je nabaviti opremu za konzervaciju i restauraciju, te za skeniranje i mikrofilmovanje obrađenih arhivskih fondova, stvoriti uslove za smještaj mikrofilmskih i digitalnih zapisa i utvrditi jasne mehanizme njihovog upravljanja, ili obezbijediti sredstva za servisno obavljanje ovih poslova.

S obzirom na loše stanje u arhivskom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, neophodno je uložiti dodatne napore na donošenju jedinstvenog arhivskog zakonodavstva, kompaktabilnog sa dostignućima evropskog i svjetskog arhivskog zakonodavstva. Na taj način izbjegla bi se postojeća međusobna neusaglašenost. Isti je potrebno usaglasiti sa međunarodnim arhivskim standardima. Posebnu pažnju u novom zakonodavstvu neophodno je posvetiti arhivskoj građi na novim medijima, na način da se što preciznije definiraju i reguliraju sva otvorena pitanja vezana za ovu problematiku.

Određena područja arhivske službe neophodno je bliže urediti donošenjem podzakonskih akata, koji treba da budu sadržajni i sistematični, što bi stvorilo mogućnost adekvatnijeg rješavanja brojnih stručnih pitanja arhivske teorije i prakse proizašlih u vremenu tranzicije. Provedbenim propisima neophodno je utvrditi standarde za zaštitu arhivske građe, obradu kao i pristup arhivskoj građi.

U dogradnji postojećeg arhivskog zakonodavstva posvetiti pažnju pitanjima koja su posebno važna za dalji razvoj arhivske službe, kao što su:

- profesionalizacija i autonomnost arhivske službe,
- jedinstvenost
- utvrđivanje vlasničkih odnosa nad arhivskom građom
- pitanje centralizacije i decentralizacije arhiva i arhivske službe
- pitanje elektronskih zapisa i dr.

Zaključna razmatranja

Provođenjem tranzicije u Bosni i Hercegovini pooštrena su i otvorena brojna kompleksna pitanja u oblasti arhivske djelatnosti. Osim toga, nepostojanje funkcionalnog sistema i priličan stihijski odnos doveo je do uslozňavanja arhivske problematike. Da bi se sudbina arhivske građe učinila izvjesnom neophodno je izgraditi valjane mehanizme njene zaštite, što podrazumijeva uspostavu jednog pravno utemeljenog i potpuno funkcionalnog sistema, koji će garantovati adekvatna rješenja na tom planu. Takav sistem bi podrazumijevao

⁸ Riječ je o donaciji Vlade Japana Arhivu Bosne i Hercegovine i Arhivu RS.

sihronizaciju aktivnosti i djelovanja svih sudionika u procesu tranzicije i to od neposrednih učesnika u tranzicijskim procesima, preko arhiva do institucija vlasti. Na taj način stvorile bi se realnije pretpostavke i jasnija osnova za rješavanje nagomilanih problema u oblasti arhivske djelatnosti u Bosni i Hercegovini. Naravno, da bi se došlo do konkretnih rezultata, neophodne su konkretne aktivnosti svih sudionika u ovom procesu, koje su prije svega sadržane u slijedećem:

- utvrđivanju i preciziranju mjere i prioriteta djelovanja svih sudionika u procesu zbrinjavanja i zaštite arhivske gradje obuhvaćene procesom tranzicije;
- utvrđivanju potpunih evidencija arhivske gradje svih registratura koje su na bilo koji način obuhvaćene procesom tranzicije (privreda, uprava, pravosuđe i dr.);
- obezbijedenju prostorno-smještajnih uslova za rješavanje nastalih problema (preuzimanje arhivske gradje, obrada i slično);
- uspostavljanju baze podataka sa svim relevantnim činjenicama vezanim za arhivsku gradju registratura obuhvaćenih procesom tranzicije;
- stvaranju uslove za preuzimanje i spašavanje nezbrinute arhivske gradje nastale procesom tranzicije;
- rješavanje problema gradje međunarosnih organizacija;
- zbrinjavanju ratne produkcije registraturne gradje;
- tehničko-tehnološkoj zaštiti ugrožene arhivske gradje;
- uspostavljanju validnih mehanizama nadzora i zaštite privatne registraturne gradje .

Ovo su samo neke osnovne potrebe valjanog i uspješnog uređenja jedne optimalne arhivske službe, pa samim tim i arhivske službe Bosne i Hercegovine, to je potreba i neminovnost i sastavni je dio sveopšteg reformskog kursa potrebnog za praćenje dinamičkog razvoja arhivske teorije i prakse i priključenja europskim integracijama. Ukoliko pak do toga ne dođe, upitna će biti mogućnost hvatanja koraka sa modernim arhivističkim sistemima, a i sudbina arhivske građe, kao nezamjenljivog dijela kulturne baštine neophodne za spoznaju identiteta jedne države i naroda. Stoga Bosna i Hercegovina, kao pravna država, treba učiniti sve kako bi izgradila validan i funkcionalan sistem, koji će biti garant zaštite i čuvanja ove kulturne baštine. Nadamo se, da su struka i šira društvena zajednica prepoznale taj interes, i da će se u buduću u potpunosti uključiti u rješavanju složene arhivske problematike Bosne i Hercegovine.

R e z i m e

Proces društvenih promjena bosanskohercegovačkog društva u potpunosti je uticao na stanje arhivske službe Bosne i Hercegovine. Danas je arhivska služba nejedinstvena, bez krovne stručne institucije, bez jedinstvenog arhivskog zakonodavstva, sa različitim pravnim statusom arhivskih ustanova, te nefunkcionalnom arhivskom mrežom. Sve to otežava normalnu uspostavu sistema zaštite, upravljanja i korištenja arhivske građe u Bosni i Hercegovini. Brojne su posljedice takvog stanja u arhivskoj službi Bosne i Hercegovine, što je dovelo do ugroženosti arhivskih vrijednosti. Zbog takvog stanja, nameće se potreba organiziranog djelovanja svih sudionika u procesu adekvatnog sistema zaštite registraturne i arhivske gradje.

Potpuna zaštita arhivske gradje moguća je samo uspostavom funkcionalnog sistema zaštite u svim njenim fazama. To podrazumijeva valjan kompaktabilan zakonodavni okvir, te kadrovsku, tehničko-tehnološku i materijalnu opremljenost ahiva. Samo se na taj način može prekinuti postojeća neizvjesnost složene arhivske problematike u Bosni i Hercegovini.